

Izvelek pomembnejših usmeritev iz Smernic Svetovne zdravstvene organizacije za implementacijo programa Zdravih mest v VII. fazi (2019 - 2024)

Zdrava mesta so dolgoročen mednarodni program, ki deluje že več kot tri desetletja in je zaživel leta 1988 pod okriljem Regionalnega urada Svetovne zdravstvene organizacije (v nadaljevanju SZO) za Evropo.

Za Zdrava mesta SZO je značilno, da gre pri njih za globalno gibanje, ki postavlja zdravje visoko na socialno, ekonomsko in politično agendo lokalnih skupnosti. V 30. letih delovanja jim je uspelo pritegniti več kot 100 reprezentančnih mest in 30 nacionalnih mrež v gibanje. Reprezentančna mesta so povezana neposredno z SZO Evropa, medtem ko nacionalne mreže združujejo mesta v državah članicah SZO Evropa. V obeh primerih SZO zagotavlja politično, strateško in tehnično podporo ter izgradnjo zmogljivosti. Skupaj je v gibanje vključenih čez 1400 lokalnih skupnosti na območju SZO Evropa. Program zdravih mest v Sloveniji deluje že od leta 1989. Pristop vključuje determinante zdravja in potrebo po sodelovanju med javnimi, zasebnimi in prostovoljnimi organizacijami v skupnosti.

Delovanje v mreži pomeni proces, torej pot, ne le izid. Zdravo mesto ni tisto, ki je doseglo poseben zdravstveni status, je tisto, ki nenehno ustvarja in izboljšuje svoje fizično in socialno okolje ter širi vire skupnosti, ki ljudem omogočajo medsebojno podporo med opravljanjem življenjskih funkcij in razvojem svojih potencialov.

Ta način dela in razmišljanja vzpodbuja sodelovanje lokalnega prebivalstva pri procesu sprejemanja odločitev, zahteva politične zaveze, razvoj organizacij in skupnosti ter priznava, da so tako proces, kot rezultati, enako pomembni.

Delovanje in strateško načrtovanje mreže je razdeljeno v faze s trajanjem 5 let. Nekatere slovenske občine so v SZO projekt zdravih mest pristopile že leta 1989 (1.faza). Z delovanjem zdravih mest skozi desetletja je projekt postal gibanje in program, ki je v letu 2019 prešel že v VII. fazo. Za razliko od vseh predhodnih, se je ta faza podaljšala za eno leto, saj je SZO s tem želela podaljšati čas za dobro pripravo na izvedbo aktivnosti članic zdravih mest.

VII. faza je oblikovana v skladu s cilji nove evropske strategije za zdravje in blagostanje, poimenovane »Zdravje 2020« in cilji trajnostnega razvoja Združenih narodov 2030. Namen aktivnosti v mreži je, prenos temeljnih načel »Zdravje 2020«, smernic 13. splošnega programa dela SZO, Kopenhagenskega konsenza županov, načel »Programa Združenih narodov za trajnostni razvoj 2030« ter Belfaške listine, v lokalno okolje«. Slednja listina je politična izjava in zaveza za ukrepanje, ki poudarja, da so blagostanje, zdravje in sreča naših državljanov odvisni od tega, kako močne so politične odločitve, ki oblikujejo in obravnavajo dejavnike zdravja in blagostanja v življenjski dobi. Skupni cilj je "korenito izboljšati zdravje in blagostanje prebivalstva, zmanjšati neenakosti v zdravju, okrepiti javno zdravje in zagotoviti zdravstvene sisteme, ki so osredinjeni na ljudi in so univerzalni, sledijo načelom enakosti, so trajnostni in visoko kakovostni".

Pri izvajanju aktivnosti v mreži Zdravih mest je poleg sodelovanja z vladnimi organizacijami, kot sta Zdravstveni dom, Nacionalni inštitut za javno zdravje (NIJZ), CSD, šole, Knjižnice, VIZ ter predstavniki občine, zelo pomemben še glas civilne družbe, ki lahko vključuje posameznike, razne organizacije kot so društva ter nevladne organizacije in je nujen, da se opozori na zdravju škodljiva okolja in življenjske sloge. Pri delovanju je opolnomočenje ljudi ključnega pomena za izboljšanje rezultatov pri zdravju in zadovoljstvu občanov. Civilna družba je ključni dejavnik pri oblikovanju, promoviranju in udejanjanju sprememb.

Program Zdravih mest želi uresničiti v fazi VII (2019 – 2024) **tri splošne cilje** in sicer:

1. Nenehno spodbujanje zdravja in blagostanja za vse ter zmanjšanje neenakosti na področju zdravja.
2. Pri svojem delovanju smo vsem zgled tako na regionalni, nacionalni in globalni ravni.
3. Povsem podpiramo izvajanje strateških prednostnih nalog SZO.

S svojimi prednostnimi nalogami pokrivamo 6 velikih področij (**Kopenhagenski konsez županov / 17. februar 2018**):

1. Investicija v človeka;
2. Okolje/načrtovanje naselij za zdravje in dobro počutje;
3. Večja participacija v partnerstva za zdravje in boljšo kvaliteto življenja;
4. Dvig blaginje za vse občane;
5. Promocija miru;
6. Zaščita planeta.

1) Investicija v človeka:

- Skrb skozi vsa starostna obdobja;
- Zmanjševati geografske, teritorialne in socialne neenakosti;
- Odpravljati vse oblike diskriminacije;
- Boj proti sovraštvu, nezaupanju, ksenofobiji;
- Omogočiti vsem dostop do pomembnih javnih dobrin in storitev;
- Investirati v aktivnosti za zmanjševanje zdravstvenih neenakosti.

Rdeča nit: zgodnja leta, starejši ljudje, ranljive skupine, duševno zdravje, krepitev javnega zdravja, prehrana, debelost, alkohol, tobak.

2) Okolje:

- Ustvarjanje mest in krajev, ki podpirajo zdravje skozi vsa življenjska obdobja (zdrava nosečnost in porod pa do zdravega staranja);
- Starostnikom prijazno okolje;
- Zelene površine, dobra kvaliteta zraka, čiste reke, jezera, ipd.;
- Načrtovanje mest, naselij mora upoštevati bodoče klimatske spremembe, da se

izognemo prihodnjim naravnim katastrofam.

Rdeča nit: zdrave šole, prebivališča, delovna mesta, kolesarske poti, kvaliteta zdravja, hrup, rekreacijske površine, zdrav transport, zelene površine.

3) Večja participacija v partnerstva za zdravje in boljšo kvaliteto življenja

- Pomen vključevanja ljudi na vseh ravneh za odločanje o aktivnostih za izboljševanje zdravja;
- Župani in lokalna politika so odgovorni za gradnjo partnerstev z lokalno skupnostjo za zagotovitev večje pravičnosti, zdravja in blagostanja.
Rdeča nit: starejši ljudje, ranljive skupine, fizične aktivnosti, servisne storitve na področju zdravstva in socialnega varstva, zdravstvena pismenost, kultura.

4) Dvig blaginje za vse občane:

- Uvajanje novih ekonomskih modelov – zelena ekonomija, srebrna ekonomija,....;
- Politika socialne varnosti;
- Plačna enakost med moškimi in ženskami;
- Ustvarjanje partnerstev med vlado, univerzami in industrijo;
- Skrb za nenehne inovacije pri delu.
Rdeča nit: odporne skupnosti, starejši ljudje, duševno zdravje, nastanitev, načrtovanja, kazalniki, gospodarstvo, investicije, socialno varstvo.

5) Promocija miru:

- Socialna pravičnost;
- Mesta morajo biti mediatorji miru v konfliktnih situacijah;
- Zdrava mesta morajo biti zagovorniki socialnih norm, boja proti korupciji, diskriminaciji in vseh oblik nasilja, sovraštva, sovražnega govora in nestrpnosti do migrantov;
- Promovirati mirno družbo.
Rdeča nit: nasilje, pot do miru, varnost ljudi, zdravstveno zavarovanje, duševno zdravje.

6) Zaščita planeta:

- Aktivni pristop k zmanjševanju klimatskih sprememb;
- Zavedati se moramo povezanosti med zdravjem ljudi in čistim okoljem;
- Opuščanje industrije z velikim onesnaževanjem;
- Povezovanje zdravih mest z ostalimi mrežami, ki imajo za cilj ohranjati zdravo okolje ter skrb za ohranitev zdravega planeta.
Rdeča nit: klimatske spremembe, odpadki, biotska raznovrstnost, reke, ribniki, jezera, morje, občinska politika.

Ključni principi

- Politična zavezanost, tako na lokalni kot nacionalni ravni, je za izvajanje programa ključna.

- Slovenska mreža zdravih mest in nacionalna koordinacija spodbujata mesta/občine da prevzamejo pobudo za vodenje ter koordinacijo aktivnosti v svojem lokalnem okolju, naj okrepijo sodelovanje z vsemi pomembnimi lokalnimi deležniki, ki lahko kakorkoli pomembno vplivajo na izboljševanje zdravja in kvalitete življenja občanov.
- V fazi VII bomo na nacionalni koordinaciji še naprej spodbujali inovativne ukrepe v mestnih zdravstvenih razvojnih načrtih, kjer sta zdravje in blagostanje občanov v središču občinskih razvojnih strategij.
- Ključna je več sektorska in medsektorska dejavnost, vključno s celostnimi in zdravstvenimi politikami.
- Glavni poudarek je na ustvarjanju sistemskih pristopov tako znotraj zdravih mest/občin, kot tudi preko Nacionalne mreže zdravih mest.
- Pomembno vlogo imajo **mestni zdravstveni profili** (letni kazalniki Zdravja v občini – NIJZ), kjer je razvidna zdravstvena problematika v posameznih občinah. Le ti so nam v pomoč pri celostnem načrtovanju zdravja (akcijski načrt) in trajnostnega razvoja za posamezno obdobje. Občine članice bodo opredelile področja in območja za prednostne ukrepe, ki bi lahko prinesla največjo zdravstveno korist za njihovo prebivalstvo.
- V VII. fazi se bodo upoštevale posebnosti, zmožnosti in raznolikosti vsake posamezne članice Zdravih mest. Obseg za strateško delo in operativno izvajanje aktivnosti je širok.
- Vse občine članice zdravih mest, bodo pri svojem delu upoštevale **tri splošne cilje** (navedeni zgoraj) in **šest področij prednostnih nalog** (v skladu z zmožnostmi).
- Vse članice bodo v mesecu **decembru** pripravile **letni plan dela** za naslednje leto (izhodišča so v kazalnikih Zdravja v občini) in v mesecu **februarju** pripravile **evalvacijsko poročilo** za preteklo obdobje, kjer bo razvidno, kaj od načrtovanega je bilo izvedenega. Evalvacijska poročila se bodo pošiljala na elektronski naslov nacionalnega koordinatorja, ki naredi nacionalni zbirnik, na podlagi katerega bo lahko poročal Svetovni zdravstveni organizaciji.

Minimalne zahteve za članstvo v Slovenski mreži zdravih mest:

1. Politična zaveza k upoštevanju principov in načel Zdravih mest

- S podpisanim pismom o nameri sodelovanja s strani župana se članica zavezuje k prenosu temeljnih evropskih izhodišč za zdravje in blagostanje prebivalstva "Zdravje 2020" v lokalno okolje. Prav tako se zavezuje da bo pri aktivnostih v programu Zdravih mest usklajena s Kopenhagenskim konsevom županov in pri tem upoštevala smernice Svetovne zdravstvene organizacije za implementacijo programa v VII. fazi.

2. Vzpostavitev Infrastrukture programa zdravih mest

- Imenovati koordinatorja zdravih mest in politično odgovorno osebo ter jima nuditi administrativno tehnično pomoč.
- Zdravo mesto mora imeti intersektorski projektni svet vključno s predstavnikom lokalne politike.

3. Izdelki

- Izvajanje aktivnosti za zmanjševanje problematike razvidne iz kazalnikov Zdravja v občini. Izvajanje aktivnosti v skladu s prednostnimi nalogami iz 6. velikih področij (Kopenhagenski konsenz županov). Primer: ukrepi za reševanje neenakosti v zdravju, spodbujanje zdravega življenja, podpora ranljivim skupinam ali zdravo urbano načrtovanje, ipd.
- Izvedba vsaj ene aktivnosti za izboljševanje zdravja ali kvalitete življenja prebivalstva s še vsaj eno članico zdravih mest ali drugo občino.
- ___ Priprava načrta aktivnosti za naslednje leto.
- ___ Priprava evalvacijskega poročila, ki se ga pošlje nacionalnemu koordinatorju na elektronski naslov.

4. Mreženje

- Obvezna udeležba vsaj enega predstavnika vaše občine na letnem srečanju/konferenci Zdravih mest.